

Magyar régészeti krónika.

Összeállítá

Rómer Flóris.

Ezen cím alatt adjuk mind az építészeti, mind a művészeti műemlékeket, melyeket vagy személyesen láttunk, vagy egyéb hiteles úton tudomásunkra jutottak.

Legelől álljanak azon egyházi építmények, melyeket szathmári utunkban, ezen egyházi megyén kívül Henszlmann Imre uti-társammal vizsgáltunk és felmértünk. Ezeket Henszlmann így írja le:

635. *) Akos, Szabolcs megyei falu, félóránnyira Béltéktől.

Reform. román ízlésű templom, épült a XII-ik század vége felé, vagy a XIII-ik század elején.

A templom jegyzőkönyvében ezek olvashatók:

„Az ákosi ref. templom egynéhány rendbeli újításának leírása, nevezetesen; a dél-felé levő tornyot újították 1732-ben, midőn már a templom fődél nélkül maradt, csak a kőkarzat alá járván isteni tiszteletre. 1777-ben aztán az egész templom fődél alá véttetett és mennyezete is elkészítettetett Pataki János asztalos által, azután 1763. esztendőben Mocsojai nemes Veres Ferencz és contribuens nemes Tar István curatorságokban kimeszeltetett és új székek és kar készítettetett asztalos Veres György úr által. A napnyugati torony is hosszasan renováltatott egy tót ács által, még pedig a napnyugoti két ízben egymás után, mivel az előbbi elkészítését a menykő mindjárt megütötte és akkor renoválta osztán Géresi Nagy Márton anno 1775. és 76. A két szárnya újra megszindeleztetett Simon Péter, Gaal Mihály és Molnár János által anno 1782. a nagy templom pedig (azaz a közép hajó) zsindeleztetett Molnár Sándor által 25000 zsindelel.“

A templom falai téglából, építészeti tagjai faragott kőből készítvék.

Nyugati végén két magas torony áll, mely három sugár osztályban emelkedik a közép hajó felett, mindkettejének födele újszerű. A torony benső hossza egész a hajó kezdetéig 10' 6,5".

A hajó hármás. A közép hajónak szélessége 18' 8,5", egy-egy mellékajóé 9' 11,5"; a templomnak falközi szélessége tehát 38' 7,5". Mindegyik hajónak hossza 70' 3" A három hajót négy-négy pillér választja el egymástól, melyhez mint ötödik számítható a toronynak erősebb pillére. Bejárás a hajóba kettő van, nyugati oldalán, és déli oldalán, közel a délnyugati torony mellett. Az épület északi oldalán nincsen ablak. A középhajó

*) Minthogy ezen cikket az „Archaeologiai közlemények“ III. köt. 179. lapon végzett krónika folytatásának lehet tekinteni, az ott megszűnt sorozatot ismét folytatjuk.

nevezetesen tulemelkedik a két mellékhajón, s általában a templom magassága szélességéhez véve, nevezetesnek mondható.

Az épület keleti oldalán csak egy, a középhajónak megfelelő, igen széles, félkörű apsis látható, mélysége 11' 1"; tehát a templomnak egész hossza fal közt 91' 10,5"

Az építészeti tagozás igen egyszerű, a többinél díszesebbek a torony kettős ablakainak néhány gömbszelvényes fejű (Würfelkapitael) oszlopai és a kapu fél oszlopa.

636. **Eger-Farmas.** Igen kicsiny, de azért régisége miatt nevezetes templom.

Szentélyének egész hossza 13', szélessége 10' 11"; keletfelé egyenes vonallal záródván, alkotása csak nem négyeges.

A hajó a szentélynek kétszeres kiterjedésével bir, hossza 27' 6" szélessége 20' 8" levén. A hajónak déli falában három ablak és a mellék-ajtó nyílik, a fő-ajtó a nyugati falban van.

A falnak és a szentélyt a hajótól elválasztó diadal-ívnek vastagsága aránylag nagy, t. i. 3'-nyi.

Támmal a templomka eredetileg nem volt ellátva; és csak későbbben tettetett ilyen észak-nyugati sarkára.

Az épület a XIII-ik század elejéből származik.

637. **Heves.** A hevesi főtemplom az eredetinek, alkalmasint a XV-ik század második felében felépítettnek, falait és támaikat tartotta meg, s így a régi elrendezés is megmaradt, mely összeegyezik általánosan falusi templomainkkal; azonban a hevesi a rendesen találhatóknál nagyobb arányokkal bir.

638. **Jász-Apáthi.** A jász-apáthi mai nagy templom a régi XV-dik századbéli tornyoknak csak aljával bir, t. i. falaival és támjaival. Ezt bizonyítja az északi torony észak-keleti támján látható következő felírás is: „Hoc opus fecit fieri Lucas Horvat capitaneus de Aпти Salasa ad honorem nativitatis beate Marie virginis 1493.“

Feltűnő volt előttünk a nagy tér, mely a két torony közt létezik, s így a templomot igen szélessé teszi; de hasonló szélességet a hevesi és más keleti Magyarország templomainál is találván, e szélességet a vidéket jellemzőnek kell tekintenünk.

639. **Nyiregyháza.** A református templom régi, a XV-ik század második feléből származó téglá-épület, mely valamint elrendezésével, úgy idomaival annyira megegyezik a szathmári püspöki megye templomaiéval, hogy azt ezek befolyása alatt létre jöttnek kell mondanunk.

Lehoczky Tivadar buzgó régiségbuvárunk jegyzeteiből következő kivonatot tartottam közlendőnek:

A régi korbéli emlékek és maradványok, melyeket Beregmegyében a véletlen felfedezett, tanúsítják azt, miszerint az *6-korban*, nevezetesen Krisztus előtt néhány századdal, e környéken is a *Celták* vagy *Kelták* tartózkodtak.

Hogy ily gyarmatjaik egész Beregmegyében, nevezetesen Galliczia határáig a *Vereczke* körüli hegyeken is épen úgy valának, mint e megye lapályos téerein, arról keszkeskednek a tőlök eredő *bronz művek*, melyek nagy mennyiségben a megye területén majdnem mindenütt előfordulnak s ritkaságok közé most már épen nem tartoznak.

E sorok írója is bir többet 70 darabnál, melyeket alkalmilag gyűjteménye számára összeszerzett s részben maga is felfedezett. Ilyen bronz-műveket, házi és harczi eszközöket, leginkább dombos helyeken, sőt magas hegyeken is találnak s többnyire cserépedényben föld alól kerülnek elő.

Igy néhány év előtt (1860.) 640. **Pudpolócson**, egy a vereczkei hegyszorulat közelében levő igénytelen ruthen falu határában, mélyen az erdőben, találtak több főt-

nyi súlyu bronz-műveket, melyek közül ott jártomban nem sikerült többet, mint 18 darabot, leginkább körpénzt (10 d.), egy csákányt, egy díszes lándzsát, 2 nyárs-darabot, s egy harci véső alakú öntvényt, szereznem.

641. A klaczanói határban, Munkács közelében, szintén egy domb-tetőn egy aprilisi eső 1859-ben kimosott a szántóföldből néhány harcvésőt, sarló-alaku töredéket s 2 lándzsát. E tárgyak is cserépben találtattak, de az edényt a találók széttördelék. Néhány cserepet a helyszínén felszedtem s fekete agyagból való vastagszerű készítménynek találtam.

Ily bronzműveket találtak még 642. Selesztón, Muzsajban, közelebb Szolyván, (itt egy kis arany körpénzt is) és 643. Maszáralfván, oly nagy mennyiségben, hogy ez utóbbi helyett a találó szántóvető alig bírta egy lepedőbe rakni a különféle alakú tárgyakat; ezekből, minthogy későn értesültem, csupán egy körpénzt és egy harcvésőt tudék gyűjteményem számára szerezni, a többit a lakosok s a zsidók szétkapkodák.

A körded érmek kétfélék; az egyik a mostani divatú karika-gyűrűkhez hasonlít, csakhogy a legvékonyabb oldalán nincs egybeforrasztva; $2\frac{1}{2}$ hüvelyknyi átmérőjü s rajta 7 bevésés általi felosztás szemlélhető, mik ismét kisebb, de nem egyenlő (27—31) részekre oszlanak. Egy ily nadály-alaku éremnek súlya, jóllehet a rézrozsa meglehetősen elfogyasztá, 10 lat. A másik is az előbbihez hasonlít, csakhogy ennél jóval vékonyabb és sima; karikájának átmérője $4\frac{1}{2}$ hüvelyknyi és súlya $5\frac{1}{2}$ lat. Egy 30 lat súlyú csákány jelenlegi kopott állapotjában is még 9 hüvelyknyi hosszú és $2\frac{1}{5}$ h. széles.

Érdekes azon lelemény, mely folyó (1864.) évi június 20-kán Bereg megyében, 644. Szuszkón tétetett. Az nap ugyanis a nevezett helység határában, a Latorcza jobb partján fekvő tölgyes erdő keletnek szegelő kanyarulatánál, a magaslat közepe táján, egy kecske-pásztor bronz harcvésőt találván, azt a helybeli lelkésznek megmutatá; ez a helyszínére kimenvén s a lelet helyén néhány követ elhengerítvén, az agyag-réteggel borított földben egy nagy terjedelmű fekete cserép-edényt s abban közel 40—50 darab különemű bronz-, fegyver- s házi eszközökre akadt. A lelkes áldozár s barátom (Szilvay Iván úr) szives volt engem azonnal a leletről értesíteni s én örömmel siettem a helyszínére, a Munkácstól keletnek mintegy 3 óra járásnyira fekvő faluba. Nem kis örömmel szemléltem itt a talált bronz-darabokat, mik közt majdnem 20 darab kisebb nagyobb, egy fontnál is súlyosabb, harcvésőket képezett; de volt közöttük több görbe s az élesítés által nem kevésbé elkoptatott, nyel nélküli kés, 8 hüv. hosszú s 1 h. széles fűrészke, egy a nyellel együtt 12 hüvelyknyi hosszú s $1\frac{1}{2}$ h. széles, jó karban levő sarló, egy egészen jó állapotban levő, lándzsa-alakú nyíl s egy 4 hüv. hosszú faragott iron-alaku, felül szögletes cifrázatú stül, sat. Természetes, hogy a nyert engedélynél fogva a legdíszesebb darabokat magamnak választottam ki s azokból több darabot a nagy-enyedi és kolozsvári muzeumoknak ajándékoztam.

Elvezetett azután Szilvay ur a hely színére, a Szuszkótól keletnek mintegy $\frac{3}{4}$ órányi távolságra fekvő erdőbe, hol a csekély gödör nyomait s a tört cserepeket láttam s néhány darabot el is tettem. Feltűnt itt, hogy a hegy keleti oldala, mely mintegy bástyát, óriás torlaszt képez a Latorcza mentében levő hegyek-képezte völgyben, s különösen ott, hol a bronz-fegyverek találtattak, tömérdek köhalmaz borítja el a hegy oldalát, és pedig közel 200 lépésnyi hosszú vonalban; itt hajdan létezett kőfalnak maradványa, vagy beomlott s nyomtalanul eltűnt bányák kiaknászott tartalma lehet. Mindenesetre figyelemre méltó jelenség, mely megérdemlené, hogy bővebben megvizsgáltassék, mit adandó alkalmal magam is megkísérelndek.

A tört cserép-edény, melyben a bronz-tárgyak élökkel befelé, egymásra ügyesen elhelyezve voltak, ujjnyi vastagságú körded s fekete égetett anyagu.

Csekély gyűjteményemben eddig 14 különféle alakban bírom a bronzöntetű harc-
vésőket; összehasonlításuk sajtóságos eredményt mutat; mert míg a legsúlyosabb 5 1/2 hüv.
hosszu, 2 h. széles és 30 latot nyom, addig a hasonló alaku, de legkisebb terjű, 3 hüv.
hosszu, 1 1/3 hüv. széles és csak 6 lat nehéz. E, nem tudni mi czélra alkotott, harci vésők
különféle vonalokkal díszítvék s felső, különböző alaku öblöknél fülekkel vannak ellátva,
mi okúl szolgál arra, hogy e tárgyakat a tudatlan pór nép, mely azoknak birtokába épen
nem gyéren jön, majd régi korsócskákknak, majd csengetyűknek tartja.

Mint krónikánk igen érdekes részét adom a magyar nemzeti muzeumba 1863 és 1864-ben
beküldött régiségek sorozatát:

645. Fülöp-major körül római érmek találtattak és *Wagner Hermann* vasuti mérnök
úr által ajándékoztattak.

646. Nyéken (Fehér m.) kiszántott Maximinius Daza réz érmét. Mérey Miklós
úr ajándoka.

647. Kassa városától három fejedelmi szobor, mely a főtemplom tornyán állott,
beküldetett.

648. Alkalmasint O-Buda táján talált, M. Aurelius Constantinus M; Constantius
és Valentinianus senior-féle érmek *Schwanfelder József* úr által ajándékoztattak.

649. Békés-Gyula környékén 1788-ban talált 2 darab arany karika;

650. Szentes körül (Csongr. m.) 1827-ben 7 darab régi bulla;

651. és az öcsödi csatorna (Békés m.) ásása alkalmával 1856-ban talált gyöngy-
füzér, több római éremmel, melynek lelethelye kitéve nincsen, gr. Bolcza István ő mélt.
ajándéka.

652. Nagyfalun (Szabolcs m.) talált bronzkori régiségeket; valamint egy 1651-ki
koporsóban lelt magyar öltöny fémrészeit dr. *Székelly József* úr ajándékozta.

653. Tápió-Szelén (Pest m.) egy halomban talált régiségeket és egy Val. Con-
stantius-féle érmet *Dr. Stessel Lajos* úr ajánlá fel.

654. Vukovár körül talált réz római staterát gr. *Eltz Károly* úr ő ms. ajándékozta.

655. Alsó-Lendva környékén talált római köemléket, mely az alsó-lendvai tiszti-
lak falába be volt falazva, és az Arch. közl. III. köt. 157. l. XI. sz. a. le van írva, herczeg
Eszterházy Pál ő nmlsga elküldé.

656. Lökőzházi pusztán (Arad m.) 1817-ben talált görög felirásu ez. érmet, b.
Bánhídi Albert ő mlsága adományozá.

657. Egyiptomból, Mohammed-Ali alkirálytól ajándékba kapott két kő-díszedényt
— hieroglyphekkel — b. *Prokesch-Osten Antal* ő nmélt. küldé el.

658. A buzádi erdőben talált 38 db frizási ezüst érmet *König István* főerdész úr
ajándékozta.

659. Fudi pusztán (Győr m.) kiásott rézmedenczét, tükröt, üveg-palaczkot *Argay*
József földbirtokos úr küldé be.

660. Budán, a Lukács-fürdő telkén talált római cserép vízvezető cső. *Ludányi*
Ferencz királyfürdő-bérlő urtól.

661. Nyitra-Sárfőn talált római érmek *Bittó Zoltán* gazdatiszt urtól.

662. Ungh megyéből *Báthory András* bibornok 1593-diki ércz konyha-mozsarát
azon megyei közbirtokosság ajándékozta.

663. Vatyai pusztán (Pest m.) talált Antoninus Pius ez. éremmel kedveskedett
Hoitsy Samu ur.

664. Arad mellett, a kiapadt Maros medrében talált, zománca miatt igen érdekes, byzanti Krisztust *Steinitzer A. J.* úr.
665. Acsád körül talált füles vésőt *Lescinczky Lajos* úr.
666. a rónaszéki sóbánya körül lelt ugyanolyan eszközt a cs. kir. pénzügyi ministerium küldé be.
667. Beregh megyéből több réz-korszaki régiséget, melyek kertjében kiásattak, beküldött *Komlósy János* szolgabíró úr;
668. Olasz-Liszkával szemközt, a Bodrog bal partján, talált bronz régiségek *Lehoczky József* úrtól.
669. Ghymesen talált többnemű kőkori műemléket gr. *Forgách Károly* őmsága adta be.
670. Kis-körösi határban talált római érmek, *Sárkány János* aszódi lelkész úrtól;
671. Mindszenten (Csongrád m.) *Wimmer János* földjén talált rézkori emlékeket a nm. magy. kir. helytartó-tanács ajándékozta.
672. Dömösről a régi templom egyik oszlopféjét beküldé *Nedeczky Gáspár* dömösi plébános úr.

1864-ben a nemzeti muzeumba került műemlékek sorozata:

673. Mező-Komárom körül egy csontváz karján talált domború fonattal ékes kék üveg karika, *Forster György* Veszprém megyei esküdt úrtól.
674. Hatvan körül a pest-losonczy vasut készítésekor bronz füles vésűk, agyag horgász-kő-félékkel, *Havacs József* kir. tanácsos úrtól.
675. Kulesi pusztán (Fehér m.) római rézérmek *Kún Ferencz* úrtól.
676. Ujszaskán b. Orczy birtokán arany Krisztus 11 1/4 arany értékben, vétetett Szamolovszky aranyművestől;
677. Pázmádon (Fehér m.) aranyozott réz-tűk, vas-patkó, sarkantyúk, agyag-edények *Kovács Béla* úrtól;
678. Szováton (Kolos m.) *Sala Sámuel* úrtól 6 db görög ezüst érem.
679. Adádon (Somogy m.) *Kereki*, vagy *Kapa* várában talált ezüst celta érem.
680. Török-Koppányon (Somogy m.) a mesterlak alap-ásása alkalmával talált ezüst és réz római érmeket és cserép-edényeket *Gruber János* t.-koppányi segédlelkész úr ajándékozta.
681. Kutasi pusztán (Arad m.) római érmek, *Ujházi Miklós* földművelő ajándoka.
682. Kengyelí pusztán a derzsi gát mellett ember csontok között fekete agyag-edények, *Blaskovich Miklós* úr ajándoka.
- 683) Duka helység (Pest m.) területén talált fekete agyag-edények *Wrchovszky Sándor* úrtól.
684. Kis Körösről római érmek *Saffari József* sz.-bíró úrtól;
685. Csák ár területén talált római érmeket *Juth Henrik* úr ajándékozta;
686. Pálfalván vasuti munka közt talált cserép tálacska, *Havacs József* kir. tanácsos úrtól.
687. Nagy-Bobróczon (Liptó megy.) igen érdekes, bronzkori lelet 58 különféle darabokban, küldé Liptó megye közönsége.
688. Csanád alatt, csatorna ásáskor, csontvázak körül — kő-hamvveder és bögre, *Beodrai Karácsonyi László* úr küldeménye.
689. Ikervári tóból 4 római érem.
690. Tápió-Szecons (Pest m.) talált bronz csákány, kőkori hálósúlyt, *Francsek István* úr ajándékozta.

691. Kis-homoki pusztán talált cserép-edények, *Stessel Lajos* úrtól.
692. Bicskei szőlőhegyen fekete cserépedény hamuval, *Vig József* tápió-sz.-mártoni iparostól.
693. Nagyréti helység (Heves m.) Zsidó-halom keleti részén talált több cserépedényt, *Kubinyi Albert* úr küldé be.
694. Budán a Drascheféle téglavető területén, egy római sírban talált különféle értékes ezüst, réz, vas és agyag készleteket, *Drasche* úr ajándoka.
695. Sz.-Benedeken (Somogy m.) 50 db rézérem *Rottler József* jegyző úrtól.
696. Ugh helység körül (Heves megy.) talált bronz kést b. *Meszena Ferencz* ajándékozta.
697. Illoba (Szathmár m.) helység területén ritka szépségű szironynyal bevont bronz csákányt és harcqvésűt. *Kaffka Ignác* megyei ülnök úr ajándéka.

A lelhely ki nem tételével ajándékoztak:

698. *Várady Béla* római érmeket.
gr. *Batthyány Imre* római érmeket Fehér megyéből.
Laczkovics Szilárd 9 db ez., 28 db réz római érmet.
Sztarek Lajos trencsényi és *Dualszky János* beczkói főt. plébános urak több római és egyéb érmeket.
Osztradiczky István úr római érmet és keresztelő réztálat.
Dezső Ádám földbirtokos Arad megyéből római és más érmeket.
Minuscula körirattal ellátott vas pecsétnyomót *Ferenczy József* kassai ref. lelk. ur ajándékozott.
A nm. magyar kir. *Helytartó-Tanács* 10 db római érmet ajándékozott.
1864-ben római érme lelhely nélkül, özv. *Vargha Lajosné* asszonyságtól.
17 db római rézérem lelh. nélkül *Magyar Ferencz* bajnai szijgyártó-segéd ajándékozta.
Török István eszterg. papnövendék római érmei.
Gessner Elek ügyvéd ur réz- és agyag-edény ajándéka.
Bartók Antal földbirtokos ur igen érdekes római családi ezüst érme; 22 db.

Ujságok, vagy régiség-kedvelők szives közlése útján még következő lelhelyeket birtam följegyezni:

699. Az Aszódról talált gyűrűk, vagy karikák az által szembetűnök, hogy mind oldalukon, mind gerinczükön *kerek dudorokkal* birnak. *) Egy szép bronzvésű, mely *Schiefner* ur, az effélékben gazdag, gyűjteményében látható, akármely gyűjtemény díszére válnék.

700. Aszód és Kartal közti kavicsbányában igen egyszerű művezetű ezüst fibulát találtak, mely *Érden*, *Kulifay Adolf* urnak birtokában vagy.

701. A bakódi pusztán (Pest megye) Kalocsa közelében találtatott ugyanazon helyen, melyen 1859-ben (l. 457. sz. Arch. közl. II. köt. 302. l.) a muzeumban létező arany kincs felásatott, téglából alkotott koporsóban egy csontváz. A téglák feliratain egyes betűket lehet megkülönböztetni, de az egészét olvasni többé nem lehet. *Sürgöny* 1864. nov. 16.

*) Ezekhez egészen hasonlókat találtak 1834-ben egy *Simferopoli* sirhalomban. *L. Dubois*, *Voyage au Caucase Archaeol. Atlasza XXXI. Tábláján.*

702. **Abagi** (Pest m.) vasúti bevágásban 1864. május havában bronzkori műemlékeket fedeztek fel.

703. **Bakony-Szombathelyen** igen érdekes régi pénzlelet jött szántás által napfényre. 1864. jul. 8-án egy földész szántogatás közben ekevasával egy fazekat felkapott s utána még egy másikat, melyekből több darab pénz hullott ki. Szomszédjai észrevevén hogy valamit szedeget, őt szintén segítvén, a lelet nyilvánossá lett. Az, mi ezen mintegy 3000 darabból álló ezüst érmekből, melyek 18 fontra voltak becsülve, a nagyméltóságú magy. kir. helytartótanácsához jutott, teszen 2890 darabot, nyom 18' 330 marc., és belső becsé 138 forintra rúg. Ezen leletről tüzetesebben fogok szólani, midőn e nagy mennyiségű érmekeket meghatározván, jelentésemet a magy. kir. tud. egyetemhez benyújtandom. Az első alapos tudósítást tek. Ferenczy Dávid veszprémmegyei főispáni titkár urnak köszönhetem, bár gr. Eszterházy Géza ő méltósága is, mint B. Szombathely egyik földbirtokosa, és a tudományos kutatások buzgó pártolója, legnagyobb előzékenységgel ebbeli vizsgálatimat előmozdítani sziveskedett; miért itt hálámat nyilvánítani kötelességemnek tartottam.

704. **Barátiban** (Hont m.) Huszár Sándor földbirtokos ur telkén, több hamveder kőszekercze, és csinos kővésű találatott, és Bakits János pesti ügyvéd gyűjteményébe került.

705. **Bereghszász** mellett a fővényesi dűlőn (határszögben) 1863-dik év június havában talált Balási József tenyérnyi nagyságú, vörös kőszekerczét, melyet azonban figyelem nélkül ismét elhányt.

706. **Bernecezen** (Hont megyében) 1862-ben mintegy 17 darab arany találatott, ezek közt egyik (D) N FOCAS PERPAVG, a császár koronás képe, jobbjobban országalma kereszttel.)(kormánybotot jobbjobban, országalmát baljában tartó angyal körirata: (HON) OR AUGGI; a szelvény alatt: CONOB. Huszár földbirtokos ur közlése után itt hamvedrek is találatottak.

707. **Borsán** négyszögű aranyok — klippék —, a Visó partján pedig 1855. april hóban bronz láncgyűrűk is találatottak.

708. **Borsod** megyében 23 darab török arany és 6 darab lengyel érem találatott, a *borosjenői* szolgabirói járásban pedig 29 darab római ezüst családi érem, ezek meghatározás, illetőleg vétel végett beküldettek 1863. június 15-kén a m. tud. egyetem tanácsához.

709. **Ó-Budáról** Schiefner ur kapott gyönyörű régi ezüst gyűrűt; carneol kövén, mintegy repülő capricornus látható. Ugyanonnan van egy vastag fél karperecz bronzból.

710. **Chalonsban** Francziahonban Gardinet Gyulánál Balogh Ferencz ifju hazánkfia *Attila* állítólagos *pecsétgyűrűjének* nyomára jött. A gyűrű — a levél szerint — rézből van, köve malachit. E köbe két mellkép van vésve, két egymással szembe néző férfiút ábrázoló. Az egyiknek fején kucsma látszik, a másik hajadon fővel van. Mindkét alak alatt, tehát kétszer, latin betűkkel e név áll: *Attila*. Tudósító csak a pecsétviaszos lenyomatát látta, s ezen az aláírás hiányzott, állítólag mert lejtős szélén van sat. (Tanod. lap. 1864. 30-ik szám 360. l.)

Kár, hogy szakférfitől nincsen ezen gyűrűről hiteles jelentésünk. Azok után, mik eddig ily műemlékekkel történtek, csak óvatosan hihetünk eféle mükincseknek. Nemcsak a buta csalásvágyból készült számtalan műemlék és eladatott a hiszékeny közönségnek, hanem a szakférfiak közt is találatott elég, ki hamis gyártmányaival a világot ámította.

711. **Csajágh** (Veszprém m.) határában, erdeje tagosítása alkalmával találatott árok-ásatáskor, több fegyverrel egyetemben, egy halom alatt vörös rézből készült, aranyozott, sz. menetek alkalmával előhordatni szokott kereszt; ezt Pribék István

veszprémi kanonok és városi plébános ő nagysága megszerzé, és a m. nemzeti muzeumnak ajándékozta.

A kereszt, gombjával, együtt majd 13" mér magasságában, 6" 7" a karok szélességénél. Előlapja, mint a régiebb keresztnél divat, négy-karélyban végződik, melynek karélyai belül egyenes szalagocskákkal keretelvék. A felső és alsó karélyban guggoló és térdelő szárnyas angyalok, jobbra és balra a boldogs. Szűz és sz. János láthatók igen kezdetleges művezetben. Ennek megfelel maga a feszület is. Tömör, törpe testének tagjai élekben végződnek; melle, bordái szabályos pánczél tagu vonalokból állnak. Semmi fenséges, semmi művészi. A kerek szentfénnyel van törve, ruhája ágyékától térdig ér, lábai egymás mellé rakvák. Régi minták után készült kontár mű, milyen az ujszászkai arany feszület, és például a legujabb időben készült jánoshidai kőkereszt parlagi feszülete.

A hátlap közepén áll a jobbra lépő Isten báránya; tőle jobbra a szárnyas oroszlánforma állat, fölötte sz. János sas a szent fénnyel; balra a szárnyas tulok, czombján kereszt, alul az angyal kiterjesztett szárnyakkal; mind ezek a rézlapba karczolvák. Ezen, bár művészi tekintetben igen kezdetleges, de ritkasága miatt mégis becses, műdarabra nt. Jancsik Ede keg. r. veszprémi tanár ur figyelmeztetett.

712. Csopakon (Zala m.) e nyáron Krascsenits Béla úr új szőlőt betülni akarván, az ekevas kődarabokba akadt; ásatás által az akadályt vizsgálván, mintegy 160 □ ölnyi területen látható alapok tétettek napfényre. Ezen helyen, mely Csopak déli oldalán fekszik egy dombon, melyet a nép a „Kök porsó dombnak“*) nevez, nagy mennyiségű római téglá és mintegy 40 darab római érem találtatott, melyek Augustus, Agrippa, Gordianus, Constantinus sat. idejéből valók.

Ezen tudósítást Zombát István veszprémmegyei tisztviselő és szenvedélyes régiségi buvár urtól kapván, siettem azt a legközelebbi archaeologiai bizottsági ülésben előterjeszteni; mely a Füredre utazó Feszl pesti építész urat megkeresé, hogy a nevezett alapokat fölmérni és a bizottmányal közleni sziveskedjék. Ez megtörténvén, a beadott rajzvázlat az archaeologiai bizottmány leltárába, alkalmas időben való felhasználás végett, letétetett.

713. Deézsről olvasom az „Anzeiger für Kunst der deutschen Vorzeit“ 1853-iki folyam 246-dik lapján, hogy a közel lévő erdőben egy paraszt egy 85 aranyat nyomó arany nyaklánczot földözött fel, mely kincset egy ottani birtokos egy pár ökörért megvett.

Hol őriztetik jelenleg ezen érdekes műemlék nem tudom, azonban számos aranyleleteink krónikája kiegészítésére, erről a biztosabb tudósítás igen kívánatos lenne, mire Torma Károly barátomat, mint Deézs városa képviselőjét, ezennel felszólítom.

714. 1864. jul. 10-én jelentette nálam Schiefner János úr, ki a régiségek gyűjtésével hosszabb idő óta, kedvező eredménnyel foglalkozik, hogy Duna Földvár körül mintegy 80 fontnyi bronz-készlet találtatott.

Ezen darabok még az agyag-mintákban találtattak, felső vastagabb végüknél kettesével, hármassával, sőt négyesével is összeforrasztva. Itt alkalmasint valami kés, vagy lándzsa-hegy készítő öntődéje lehetett. Eddig nem igen láttunk ilyenmí durva öntvényeket, ezek a régi bronzművezet felvilágosítására érdekes adatul fognak szolgálni. A darabokat csak a harmadik kézből láttam, és a sok már összetörött lemez közül alig lehetett egy pár épet megmenteni.

715. Duna-Pentele egyik kitünőbb lelhelye nem csak a római, hanem a bronzkori műemlékeknek is. Ott találtatott több különféle alaku és súlyú bronz karika és tekercs, mindenféle átmetszetű és vastagságu sodronyból. Egy vörösréz lándzsa-hegy; különböző

*) Ezen elnevezés és a köhánys név rendszeren római műemlékek töredékeire mutat, mint ezt más helyeken a Vértesek közt, és a Balaton vidékén tapasztaltam.

alaku rézlapok, melyek majd négy egyenes, majd ide-oda hajló küllővel ellátvák, és az Archaeol. Képatlasz II. és XVIII. Tábl. ábráihoz igen hasonlítanak. Egy vékony rézlemez, mely egy kis kerek paizshoz hasonlít, alsó behorpadt közepén kis füllel. Igen szép szíronyú, és helyes alaku bronzvéső, más egyebekkel Schiefner úr gyűjteményében őriztetnek; valamint azon kisebb nagyobb féldió alaku karperecz-ízek, melynek p. o. néhány év előtt a győri sóház irányában állott templomka alapjában találtattak, és a győri muzeumban láthatók; továbbá csinos, összehajló éles ormokba végződő csörgő, melyben a csörgő kavics-darab még ma is meg van. Egy, majd két fontot nyomó, bronz lap, melynek közepe kerek nyílással bír, szélei pedig felhajtvák, és helylyel-közzel karélyosak.

716. **Ercsiben** mulattomkor ez idén csakhamar szereztem két kőszekerczét, és két csúcsos végén átfürt agyag-kúpot. Ezen utóbbiakat, melyek a Dunából kihalásztattak, Dudik barátom szövőszéki súlyoknak tartja, valamint ezek mai nap is az északon dívatban vannak.

717. **Esztergomban** 1862-ben a takarékpénztári épület alapja ásása alkalmával több római téglá találtatott, ezek közt egyik VINCENTIA felirattal bír.

718. **Fehérvár (Székes)** vidékéről került a pesti avét-rézkereskedőkhöz, s ezektől Schiefner ur gyűjteményébe: egy nagyobb szerű bronz csörgő; többféle karperecz, egy vastag nehéz csizmadia-bicska-alaku szerszám, de sokkal nehezebb és vastagabb; sat.

719. **Fejércsen** (Beregh m.) mintegy 30 év előtt szántás alkalmával sok aranykarika találtatott. Ezek nagy része — mint hallottam — Bereghszáson Szalay ur birtokába került.

720. **Félegyházán** (Idők Tan. 1863. jul. 2-kán) e napokban egy béres a szántó földön római edényt és lámpát talált, a föld tulajdonosa e tárgyakat a m. nemz. muzeumnak szánta.

721. **Füzes-Abonyánál** körülbelől 50 darab celt régiség fedeztetett fel bronzból, és Ipolyi-Stummer Arnold, egri kanonok ur birtokába került. Ezek közt vannak lándzsák, pallosok, kések, gyűrűk és egyéb tárgyak. *Sürgöny* 1864. jun. 1-jén.

722. **Gerlán** (Békés m.) egy sírhalomban üvegyöngyök, és pedig tejfehérek, zöld-ezüstösek, és egy kő-(serpentin)szekercze találtattak, és *Kottek Nándor* úr, gr. Wenckheim Géza nevelője által bejelentettek.

723. A **gyulai** várkertben mintegy 60 db XVI. és XVII. századbéli pénz darab találtatott. Idők Tan. 1863. oct. 10-én.

724. **Hanságban** találtatott, alkalmasint *kigylából*, serpentinből való kőszekercze, melynek a hazában szertesztét találatnak, és a nép szájában: *lánccos mennykőnek*, *Isten nyílának* neveztetnek, a németek: Donnerkeil-nak, Thorskeil-nak nevezik. Ezen találomány jele annak, hogy a *Han* a kőkorbán lakott volt, s igen érdekes lenne ott a *czölöp*-építmények nyomait keresni. Az említett kő Schuster főhercegi tiszt úr birtokába került *Peck* Ágoston kegyesrendi tanár úr állítása szerint.

725. **Hamzsabégen** 1864. december 12-én találtatott több bronz, féldombor szalagokból álló, rúgó, mintegy 14 tekeredéssel, hat darab pipafödél alaku díszítmény, egy négyszögű sodronydarab, felül csavaridomulag bekezdve, alsó végén kerek domborodó lappal, több fibula sat., mely darabok, a *Kicsinde len* találtattakkal majd ugyanazonosok, Schiefner urnál láthatók.

726. A **hatvani** szőlőben a (Strázsa hegyen) sok serpentin kőszekercze, törött cserép edény és agyag átfürt gúla találatik Varsányi úr állítása szerint.

727. **Hellemba** fölötti hegylánczolon, a hegy tetején földhányások, sánczok látszanak, valamint sok téglá-omladék is. Ezt római maradványnak tartják. Lehet, hogy

a csörsz ároknak egyik ága, melynek a Duna két partján álló várdák romjai felelnek meg. Huszár ur említé.

728. A **hévízi** (Pest m.) határban a bevágásnál, a községgel szemközt, a Galga keleti oldalán 1864., a tavaszi ásatás alkalmával többféle hamvveder, bronztű, sarló, kelt, lándzsa-hegy lón felásva, és alkalmasint a m. nemzeti muzeum birtokába került.

729. **Illobán**, Szátu pusztie nevű helyen, 1864. július havában, egy földből készült katlanban bronz csákányok, celtek sat. ásattak ki; ezek Bartok Antal szolgabíró ur birtokába kerültek.

730. **Jánosházán** (Sz. Miklós mellett Moson m.) a római halomról, hol b. Sina ő méltósága, az ottan talált római régiségek számára, egy kis házat emeltetett, tetemes mennyiségű római régiségét, több arany- és rézérmet oroztak el, a tudomány nem csekély kárára. Minthogy az említett csinos hajlék egészen elszigetelve áll, nem csoda, hogy a régiségkedvelők valamelyike — alkalmasint eladás végett, magáévá tette. (L. Fővárosi lap 1864. 709. l.)

731. **Kara-Vukován** a zombori járásban több izben, nagyobb számmal, találtak hamvvedrek.

732. **Kéken** (Szabolcs megye) Nyiregyházától két órányira, a besztericzi láp vidékén sok rom, téglá, hamvveder, sőt római ezüst érem is találtak. Az igen szép római családi érmeket, 22 darabot, melyek 1859—60-ban találtak, Bartok Antal szolgabíró ur közbenjárásom folytán, a nemzeti muzeumnak felajánlá.

733. **Koronczóri** tudósít Ebenhöch Ferencz ottani lelkész és természet- valamint régiség-búvár barátom: hogy a *bábotai* dűlöt szántván, ott mintegy 12 darab régi törésű cserepet felszántottak, melyek czifrázatát is velem közleni sziveskedett.

Milkovits urnak érdekes római lelhelyül ismeretes téthi dűlőjében pedig két római hamvvedret szántottak fel; az egyik 10"-nyi, a másik 6"-nyi magas, amaz alul öblös, fölül szűkebb, fületlen, és tál módjára elterülő széle ki van fodrozva, azaz fel-alá hajtogatva; a másik alant szűk, fent öblös, szintén fületlen. Mind a kettő fekete, iszapolt földből való és jól ki van égetve. Mindegyikben hamu maradék és „Constantinus iun. nob. Caesar“ veretű érmek találtak. Milkovics ur megtekintésre igen méltó gyűjteményében őriztetik.

734. **Koronczói** lelkész Ebenhöch Ferencz ur Győrött, a történettudomány-kedvelők gyűlésén különféle celt régiségeket mutatott elő. L. „Pesti Napló“ 1864. szeptember 11-diki lapjában.

735. A **lébenyi** (Mosonmegye) régi apátsági templom, mely a XIII. száz. első tizedében alapított és hazánk még fennálló díszesebb műemlékei közé számíttatik, több évi ujjitás után m. évi sept. 4-én lón a győri püspök által fényes egyházi szertartás mellett felszentelve. Nem csak a templom belső falai ujjitattak és tisztítottak, hanem az egész restauratio lelke nt. Dingraff Gáspár ur gondoskodott arról is, hogy a belső felszerelés is az épületnek megfelelően. Igen szép áldozatot tett a földes uraság, a megyés püspök, a lelkes plébános ur, de a nép is egyetemesen adakozott, hogy hirneves templomuk régi díszében tündököljék. Adja Isten, hogy nem sokára a külső, leginkább alul, nagyon rongált falak is javíttathassanak, és a kettős torony sisakjai korszerű kősisakokkal fölcserélthetessenek.

736. **Mehádián** 2000 darabon felül római érem találtak; jelenti „Wanderer“ 1864. jun. 19-kén.

737. **Bajához** közel **Mélykúton** egy zárda romjai között *román kora* faragmányok találtak, egyike azon faragott köveknek a *mélykúti* templom oldalfalában látható.

738. **Ócsát** (Pest megye) nem csak jeles építészetű románkorú temploma teszi nevezetessé, hanem azon számos bronzkori régiség is, mely határában napfényt látott.

739. **Felső-Örön** (Vas megyében) találtatott 1863-ban Alsó-Lövő felé egy római sarcophag, melyet azonban a pór, kinek földjén volt, építőkének összezuzott. Ezen tudósítást Haas Mihály, szathmári püspök ö nmlsgának, köszönhetem.

740. **Baksán** (Sz. István) Abaúj m. legújabbán találtatott több bronzkori fegyverrel két lapos négyszögű sodrony-tekeres, mely azért érdekes, mivel a középponttól szélesbedő sodrony nemesak kitünő szépségű szironya, szabályosan, és igen nagy gonddal karczott ezirázata által, melyben a vonalos háromszög nagy szerepet játszik, feltűnő, hanem az által is, hogy a sodronytekeresek középpontjában egy kerek lap, 14 mm. nyire kidudorodó közepével hosszukás, somgomb idomú pöczökkel van erősítve, mely a bronzkori gyakran előforduló, pipafödél-darabokkal nagy hasonlatossággal bír.*) A tekeresek szélesbedő sodronya egyenesen távozik a köztől és majd körkörben visszahajulván egészen hengeressé válik, hogy csavarba átmervén lapos füllel végződjenek. A nagyobb tekeres átmérője 12. centm; a kisebbé 8,5. centim. a kerek, középett lazán ide oda mozgatható lapok 38 és 32. mm. nyiek. A tekeresek egyike jobbról balra, a másik ellenkezőleg van csavarva, s minthogy nem egyenlő nagyságúak, alkalmasint eredetileg legalább 4 darab lehetett együtt.

Egy igen csinos ugyanolyan sodronyból készült, mintegy 15-ször tekeredett 5,5 centnyi henger, mely mindkét végén lapos 8-szor tekeredett, közepe felé vékonyuló sodronylappal volt bezárva. Ezen darab is kitünő szépségű patinával bír, és helylyel-közzel harántos sárokkal van díszesítve. E három darab súlya 2 font 14 lat; és Chrismar Napoleon Hernád-keresi káplán úrtól Bakits János barátom gyűjteménye számára lön beküldve.

Kár, hogy az egész lelet nem került a lelke beküldő úr birtokába. Bár egészek és ritka szépségűek e műdarabok, még sem segítik elő egy lépéssel sem a kutatót, hogy azon nagy kérdőjelre „ mik lehettek ezen tárgyak, s mire használtattak? csak egy árva jótával felelhessen.

Fogunk-e valaha csontvázat találni, melyen e tekeresek utasítanak, hogy hová és mire alkalmaztattak? Eddig csak elszórvá a földben — legalább a találók így jelenték be — vagy nagy cserépfazekokban kerültek napvilágra, mi ezen népek szokásaira — és talán történelmi korukra is fog derűt hozni, annál inkább, mert a németországi eltemetett csontvázak mellett, mennyire én tudom, eddig ilyenmü művek nem találtattak, míg fegyvereik, hadi és házi készleteik, sőt mindennapi agyag, fém, üveg holmijuk és csecsebecséjük eléggé tanúsítja azt, hogy mi előttük becses, kedves volt, velük el is temettetett. Úgy hiszem, hogy ilyenmü vizsgálatok folytatása némileg czélhoz fog bennünket vezetni, és elősegítendi legalább annak általános meghatározását, lakott-e hazánk területén többféle ősi nép — hány századig, ezredekgig lehettek azok itt; — és mikor követték őket más szokású, és művezetü népségek! Ha csak ezen kérdésekre vagyunk majd egyszer képesek felelni — többet is fogunk részletesíthetni; kezdetnek e rövid időre, mióta ilyenmüekkel foglalkozunk, ez is valami!

741. **Pátkán** Sz.-Fehérvártól egy órányi távolságban római töltés mondatik lenni, az itt létezett tó feneke jelenleg kaszáltatik, a gát maga alul négyszögű kövekből áll, felül beton munka; a tó szélén levő emelkedéseken, mintegy 2 lábnyi mélységben hamvvedreket találnak. Ezen tudósítást dr. Soltész moóri orvos urtól nyertem.

742. **Péczelen** 1864. szeptember hóban a vaspályai átfúrásokban tömegesen találtattak hamvvedrek, többnyire eltörve, basaltból való malomkövek, és egy egyenesen fekvő csontváz. Ugyanonnan több darab csontgyöngy került Bakits János ur birtokába.

*) I. Kis-Tenyéről. Archaeol. képatlasz Tab. I. 1. és Tab. III. 6.

743. **Peregen** (Pest m.) egy románkoru templom alapja ásatott ki; az ásatást dr. Henszmann Imre vezette, és az eredményt a „Györi füzetek“ III. kötet 4-ik füzetében leírta. Egy jelentés ezen ásatásról megjelent az 1864. *Sürgöny* máj. 15-diki számában.

744. **Pest** városának legrégebb építészeti műemléke a belvárosi plébánia-templom délnyugati tornyának fala, melyet balra láthatunk, ha e toronyba az utcáról belépünk. Ezen több ölnyi magasságu fal a legnagyobb gonddal összeillesztett és faragott négyszögű kövekből áll. Korát eléggé határozzák a legszebb románkoru, körívű párkányszat, és a fölötte elterülő román fogazatos díszítmény. Ezen érdekes leleményről l. Pesti Napló f. évi nov. 16-iki számát.

745. **Ráczevi** városa határában a peregi oldalon, Peregtől $\frac{1}{4}$ órányira keletre 1864. havában. Ludai Miksa szolgabíró ur földjén 18 hamveder ásatott ki.

746. Salamon akadémiai tagtól hallottam, hogy **Récsén** (Zala m.) Inkey uraság birtokán sok régi pénz találtatott; de bővebb tudósítással ezen leletről nem szolgálhatok.

477. **Rónaszéken** nem ritkaság, hogy a kalvárián paélstabok, karikák, sarlók sat. a bronzkorból találtatnak.

748. Sári határban (Pest m. Ócsa mellett) szintén több hamveder találtatott; közlé velem Tamásfy Mátyás haraszi lelkész úr.

749. **Solmáron**, hol eddig több emlékezetes római emlék is találtatott az erdőben, f. évben egy bronz-csengetyű is került napfényre. A régi *Mátyás vár*hoz közeli földeken pedig, különféle cserép-edények, csinos faragmányú római emlék-töredék, vas nyílhegyek sat. fedeztetek fel, és Bakits úr birtokában vannak.

750. **Sopronban** Sz. Mihály ősrégi temploma, Storno hazánkfia vezetése, és közremunkálása mellett ujittatott. Ezen ujítás alkalmával 1483-ból Trager Leonhard, 1489-ből pedig Radar Wolfgang építészek neveik tűntek fel, és fognak honi művészeink történetében érdekes adatul szolgálni. Bővebb tudósítást ezen jeles építményről közöl a Wanderer 1864. novemb. 30-kán.

751. Id. Kubinyi Ferencz urtól hallám, hogy Soroksáron régi cserép-edények találtattak.

752. A *nagy-szántói* (Bihar m.) határban egy erekkel körülvelt térségen találtatott egy *vérvörös carneol* tánczó faunusokkal, ezen műdarab 1858-ban átadatott a m. tud. akadémia gyűjteményének.

753. **Sz. Endrén** az ugynevezett *Pap-sziget* partjában igen gyakran találtatnak hamvedrek és cserepeik. Az első, az ottani lakosok állítása szerint, bolthajtás-alakra vannak egymás fölé hosszabb oldalakra rakva. A magas vízállás miatt ez idén ezt tüzetben nem vizsgálhattam; az az egy bizonyos, hogy *Sz.-Endre* mindennemű régiségekben gazdagabb lelhelyek közé tartozik.

754. A *sz.-lászlói* (Pilis m.) volt plébános ur emlité Varsányi János ismert régiség-búvárunk előtt, hogy a falun kívül fekvő klastrom romjai közt arany tárgyakat, és konyha-eszközöket is kis ástak.

755. **Szilágy-Somlyóról** Keller Róbert megyei várnagy urtól következő tudósítást vettem: Szilágy-Somlyó Kraszna megye főhelye, fekszik Kraszna folyó és a *Magura**) hegy meglehetősen meredek partjai között. A Magura-hegy vulkáni eredetű, kúp-alaku három főkúppal. és Kraszna megye tükrétől a *Csepegő* tetejeig 860' mér. Észak felé a partok hosszabbak és lassabban emelkedők, cser- és bikkfával díszesek, melyek mintegy 2000 holdra terjednek; délfelé valamivel meredekebbek, helylyel-közzel igen meredekek és

*) Ezen hegyet ismerik az archaeologok azon nagyszerű arany műemlékekről, mely 1797-ben a Magura-hegy oldalán találtatván, a bécsi császári régiségtárba került.

kitűnő fajú szőlővel be vannak ültetve. A földrészek csillámpalából és csillánhomokból állnak.

1863. Márczius havában a Magura-hegy tövében egy épület rakása kedvéért a földet bemetszeni és elhordani kellett. Ez által 4½ ölnyi fal támadt, melynek rétegeiből kitetszett, hogy a váltogató föld- és homok-üledékek a vizek által lemosott, vagy hegy-csúszások által feltorlasztott részekből állnak.

3 ölnyi mély leásásnál hamuréteg, mely faszénnel keverve volt, jött napfényre. A hamuréteg mintegy 2 hüvelknyi vastag, és kifelé, a lapály felé veszi irányát. Ez özönviz előtti képződésnek látszik lenni. A most leirt réteg alatt 4 ölnyi mélységben keményebb földtalaj találtatott t. i. csillámpala, és ismét hamuréteg, mely azonban a felsőbbitől sokkal inkább elmállott, és kövült faszenet foglalt magában. Ez is hosszú érben vonul el; egyik helyen majd szabályos tömegre akadtak, mely csákányokkal és kapákkal szétbontatván, 11 darab gúlaforma agyag-alkotmányból állott*), melyek felső végeiken egy lyuk megyen keresztül.

Mintegy 150 év előtt ezen lejtőkön őserdő irtatott, jelenleg pedig rajtok igen kitűnő bor terem.

Semmi kétség, hogy ezen rétegek több ezer évesek, s hogy azóta itt emberek nem tanyáztak.

756. Szlatinán a bányák környékén találtattak régi fa-bányaszerszámok, fahám-ból készült kötelek, lajtorják. Ezek részint a hely színén őriztetnek, részint a kormány-nak felküldettek.

757. Tatáról veres réz dárda-hegy került a pesti rézkereskedőkhöz a lelhely tüzetesb meghatározása nélkül, Schiefner János ur birtokában van.

Igen feltűnő még azon bronz-lemez, mely felül mintegy forgantyúval, hátul pedig alsó szélén fülecskével van ellátva. Kerek csücske körül, három körvonal emelkedik, a lemez egészen lapos, és valamely függő óra-inga aljához hasonlít.

758. Tétény versenyezhet a bronzkori régiségekre nézve Duna-Pentelével. A Duna partjai fölött emelkedő magaslatokon mindenhol akadhatunk cserép-töredékekre — bronz-készletekre.

Schiefner úr gyűjteményéből csak következőket jegyzem fel: vékony rézsodronyból készült vörös rézcsákány, alakjára hasonlít azon arany csákányhoz, mely Czófalván (Erdélyben találtatott és a császári muzeumban őriztetik; vörös réz balta, a Dunából kihalásztatott; bronz kard, a markolatnál még a szegek meg vannak; többféle fibula, vastag rézsodrony-karika; finomabb sodronyból készült, két végén csinosan tekert karika; lovacska milyen az északi emlékeken gyakran előfordul, mint fibula részlete sat.

759. Turán (Pest m.) a vasúti bevágásban sok bronz baltát, kis sarlót, hamvvedreket sat. találtak.

760. Ujvároson (Szathmár m.) 1864. sept. 14-kén talált Gábor János bányász a malomkő-bányában, mélyen a földben egy bronz füles-vésőt.

761. Vaálon (Fehér megye) új szőlőhegyén minden döntés alkalmával számos hamvveder találtatik; egy igen szép példányt láttam Görtler Mihály vaáli esperes urnál.

762. Láttam Schiefner úr gyűjteményében egy gyönyörű bronz *vascsiptetőt*, volsellát, mely nem csak az eredeti sodrony-gyűrűn lóg, hanem még a fel alá nyomható szorítóval is el van látva. Ezen szép darabot Vácztól kapta.

*) Egészen hasonló az Archaeol. közl. II. kötetéhez tartozó Képatlasz VIII. Tábl. 37-ik, és alább a VII. Tábl. 35-ik ábráihoz; állnak ezen kúpok csillámpalából és quarcz-jegeczekből. Több hasonló darabot lehet a magyar nemzeti muzeum régiség-gyűjteményében látni; ilyenek a hatvani szőlők közt is találtattak.

151

**Id. Kubinyi Ferencznek 1864-ik évi szeptember hónapban Pest Me-
gyében a Tápió-völgyén, és Heves s Szolnok törv. egyesült megyék-
ben fekvő Nagyrév területén archaeologiai tekintetben tett kirándu-
lásai eredményéről szóló tudósítása.**

Alulírott 1864-dik évi szeptember 12-, 13- és 14-dik napjain Lang Adolf tápió-szent-mártoni evang. lelkész társaságában Pest megyében a Tápió nevű patak mentében terjedő völgyet archaeologiai tekintetben beutazván, van szerencsém ezuttal a következő új lelhelyeket bejelenteni:

763. **Tápió-Szent-Márton.** Ezen helység területén, a kath. kápolnától észak-nyugotnak Tápió-Bicske felé terjedő ugynevezett öreghegyi szőlő hátság részén, fekete agyagból készült cseréptöredékek nagy mennyiségben fordulnak elő. A kápolnával szemközt fekvő első szőlőben a tulajdonos fordítás alkalmával egy, két füllel ellátott rendkívüli nagyságu fazekat talált, mely a leírás szerint, hamvederhez hasonlított, ezen fazék lapos fedéllel van betakarva, szájjal pedig le volt fordítva. A fazék mellett emberi csontvázat találtak, az edényben hamu vegyest csontokkal és egy birka-koponya szarvastól fordult elő. 1857-dik évben Tóth nevű testvérek szintén az Öreghegyen lévő szőlőjükben fordítás alkalmával négy hamvederre akadtak. A többször érintett szőlő hátság részén menve, annak Bicske helység felüli felhányt árok partján, felső részén domború, alsó részén lapos és csiszolt őrlő kőre akadtunk.

764. **Tápió-Bicske.** A tápió-sz.-mártoni szőlő szomszédságában fekszik az *Aranyos* nevű szőlő, mely már Tápió-Bicske helység területéhez tartozik; ezen szőlőnek dombos részein fekete agyagból készült cserép-töredékek szemlélhetők. Vig József tápió-sz.-mártoni iparos 1864-dik év tavaszán, az aranyosi szőlőhöz tartozó tulajdon szőlőjében, döntés alkalmával egy, majdnem egészen ép két fülű hamvederre talált, melyben nagy mennyiségben apró csontok és földdel kevert hamu fordult elő, ezen hamvedret a nevezett iparos általam a magyar nemzeti muzeumnak küldötte be. — Szintén az *aranyosi* szőlőben Csondolik Károly szőlőtulajdonos egy nagy hamvedret talált, a hamveder szétomlott, a mellette fekvő egyfülű kis edény pedig elhányódott. A hamvederben egy csomóba összehajtván egy hüvely szélességű, egyik oldalán sima, másik oldalán domború vonallal ellátott veres rézlemez és több rendbeli szintén veres rézből készült boglár találtatott — ezeknek ketteje középett hegyes csúcscsal, ketteje pedig szintén középett gombbal van ellátva. Az itt előszámlált rézmaradványokat Lang Adolf tápió-sz.-mártoni evang. lelkész a magyar nemzet muzeum számára mentette meg.

Tápió-Sz.-Mártonból Tápió-Bicske felé menve, a helység előtt van egy fahid, ettől keletre egy dombon téglá- és mátrai kőből álló épület-alap látható. A bicskei lakosok állítása szerint, e helyen állott a hajdankori templom, körülötte pedig a falu terjedt el. A rom. kath. egyházi névtár szerint, Bicskén a 13-dik század szerint már anyaegyház volt. A kérdéses alap apsisal van ellátva.

Tápió-Bicske helység területén az archaeolog figyelmét nem kerülheti el, a falu felső végétől dél-nyugotra menve, a tó szélén levő, úgynevezett bicskei hármás földvár. A dombok körüli, kivált dél felüli szántóföldek területén fekete agyag cserép-töredékek, hü-

velyknyi vastagságu hamveder fenékek és őrlő kövek találtak. Az egyik várdomb felső területe szabálytalan négyszöget képez, melynek kelet-déltől éjszak-nyugot felé terjedő átmérője 120 láb, éjszaktól dél-nyugot felé terjedő átmérője pedig 89 láb. Ezen domb területén kiálló csúcsú edénytöredék találtak. Az edény-töredékek és őrlő kövek mind minéműségökre, mind külalakukra nézve hasonlítanak a gombai várhegyen általam kiásított régiségekhez.

765. **Tápió-Ság.** Tápió-Ság helységnek a Tápió bal partján épült részét Csehországnak nevezik, a hol is a szőlődomb szélén tiz kisebb nagyobb halmot jeleltem ki további megvizsgálás és felásatás végett. Az érintett szőlők melletti közlekedési út mentében szintén régi fekete színű edénytöredékek mutatkoznak. A kastély kertjében IV. Béla-féle és arab feliratu rézérmekek találtak.

766. **Tápió-Szeles.** Ezen helység területén a következő régiségek fordultak elő: Égetett agyagból készült kúp alakú hálósúly, a Tápió-partján a Bánom nevű malom helyén.

Egy veresréz-csákány zöld patinával bevonva, fejsze alakú éllel és négyszögű fokkal ellátva, a *Mogyorós* nevű erdő szélén az uraság birkaszíne közelében.

Egy vas kengyel a talpon alul háromszögű lemez-nyujtvánnyal ellátva, mely sarkantyú gyanánt használtatott.

Három darab három élű nyíl-csúcs és három vas-sarkantyú.

Ezen régiségekkel Francsek István általam a magyar nemzeti muzeumnak kedveskedett.

A Tápió bal partján, a templomtól nyugaton fekszik egy 90 láb átméretű és 5 láb magas körül-sánczolt halom.

767. **Tápió-Szele.** Ezen helység területén *Abrahám* telkén, mely Gyürky *Abrahám* tulajdona, találtak egy rendkívüli nagyságu edénynek két hüvely vastagságu feneke, — továbbá egy közepén domború, két élű szélein lapos, igen éles, nyakán négy gyűrűvel párhuzamosan és azokon felül egy lyukkal ellátott veres rézből készült lándzsa-csúcs.

Ugyanott, de a fentebbiektől külön, egy egyenes nyakú, négy lapú, egy hüvely hosszú kúp-alakú hegygyel ellátott vas-sarkantyú, alkalmasint a XII. századból. Ilyenek igen ritkán fordulnak elő, hasonlít a III. Béla székes-fehérvári sírjában talált ezüst sarkantyúhoz.

Ezen régiségeket Geszner Elek ügyvéd általam a magyar nemzeti muzeumnak küldötte be.

Szintén a tápió-szelei határban, jelestül Steszél Lajos szelei birtokos részén, az úgynevezett *kis-homoki* pusztán, a lakház helyén, annak alapja ásatása alkalmával több rendbeli fekete agyagból készült edények és hamvederhez hasonló edény-töredékek találtak. Ezekkel a tisztelt birtokos általam a magyar nemzeti muzeumnak kedveskedett.

Ezeket kívül Szelén megtekintésre érdemes az úgynevezett Kis-Falutól (így neveztek el Tápió-Szelének egy részét) nyugatra fekvő hét halom a szikes tó szélén. A helységtől véve első sorban 2, második sorban egymástól 30 láb távolságban 5, felhányott földből készült, halom látható. Ezeknek egyike 145 láb körületű. Ezekre nézve hagyományképen mitsem jagyezhettem fel; minden arra mutat, hogy az érintett halmok még a nép figyelmét is elkerülték.

768. **Tápió-Farmos.** Tápió Szelétől Tápió-Farmos helység felé vezető úttól balra fekvő szántóföld szélén a fentebbiekhez hasonló hét halom látható, ezen halmok folyvásti szántás által azonban eredeti alakjuktól megfosztatván, a szántóföld színvonalánál csupán egy pár lábbal magassabbak. Ezen halmok tulajdonosa, Kenyo István azokkal szemközt

elnyuló homok domb oldalából árkolás alkalmával üllő helyzetben eltemetett két emberi csontvázat ásott ki.

Egy másik archaeologiai kirándulásomnak, melyet szintén 1864-ik évi szeptember hónapban **Nagyrév**re tettem eredménye.

769. **Nagyrév.** Ezen helység Heves és Szolnok törv. egyesült megyékben fekszik a Tiszának egy kanyarulatán, mely félszigetet képez. A helységtől dél felé vezető úton menve, ott ahol a Tisza, közti tér legkeskenyebb, egy keresztbe elnyuló, egyfelől sánczczal ellátott töltés látható; — ezen töltés hasonlít az ösmeretes Csórsz- vagyis Ördög árkához. Ezen töltéstől szintén dél felé menve emelkedik az úgynevezett *Zsidó* halom, mely Kubinyi Albert nagyrévi közbirtokos részén fekszik. Ezen halomtól keletnek árok-ásás alkalmával 1863-ik évben ritka szépségű fekete agyagból készült, korsó alakú két edény és szintén ilyen minéműségű tál ásott ki.

Szintén a nagyrévi határban Kubinyi Albert részén az ártér szélén fekete színű kikanyarított szájú bögre találtatott.

Az itt előszámlált edényekkel *Kubinyi Albert* általam a magyar nemzeti múzeumnak kedveskedett.

Mind ezen edények a bronz korszakhoz számítandók.

Nagy révi kirándulásomnak még megemlítenő azon eredménye is, melyet a Tiszaszabályozási egyik mérnöknek, báró Meszéna Ferencznek, köszönhetni.

770. **Ugh** helység fekszik a Tisza bal partján, melynek területén a tiszai átmetés ásatása alkalmával találtatott egy veres rézből készült, befelé hajló éllel ellátott, hegyén csonkított kés, alsó része, vagyis nyele közepén három lyukkal, legalul félhold alakú két csúccsal ellátva. Az egész kés hossza hét hüvely, a rajta levő patina setét zöld. Ezen ritka bronz-példánnyal, a milyen még eddig hazánkban nem találtatott, a tisztelt báró a magyar nemzeti múzeumnak kedveskedett.